

WATERERFGOED
VLAANDEREN

TOEKOMST
voor de **VISIE**
DROOG
DOKKEN
SITE

*wie het verleden verwaarloost,
hypothekeert onze toekomst*

© Stadsarchief Antwerpen
www.felixarchief.be

DROOG DOKKEN SITE

TOEKOMST voor de VISIE DROOG DOKKEN SITE

INLEIDING

Vlaanderen, en zeker Antwerpen, is groot geworden door de handel via de Schelde.

Er is heel wat erfgoed dat een link heeft met het water en dat interessant is om door het grote publiek bekeken en bezocht te worden. Niet alleen unieke scheepstypes, maar ook sites, zoals in Antwerpen de droogdokkensite. De ontwikkeling van deze site de komende jaren, biedt geweldige opportuniteiten waar verschillende bezielde erfgoed- en jeugdwerkingen maar wat graag hun schouders onder willen zetten.

Wij willen daarbij volgende doelstellingen realiseren:

1. De creatie van een plek waar verschillende partners en verenigingen hun werking in ideale omstandigheden kunnen ontwikkelen en waar bovendien de krachten- en kennisbundeling een onweerlegbare meerwaarde betekenen voor de partners, de site, de stad en voor Vlaanderen.
2. Een groot en divers publiek op een hedendaagse en spannende manier kennis laten maken met het maritieme erfgoed dat wordt verzameld op de site.
3. Een groot en divers publiek de droogdokken, eveneens een belangrijk maritiem erfgoed, laten "belevén" door er een dynamisch belevingspark van te maken.

Watererfgoed Vlaanderen / Antwerpen, wil en kan als thuis-haven die gemeenschappelijke belangen coördineren en verdedigen in partnerschap met bezielers en overheid. Een wervend en kristalhelder verhaal voor de site, gezonde en gedeelde vooruitgang die voor ieder goed is, dat moet de boodschap zijn.

Een statisch museum is niet iets wat vandaag nog werkt. Het volstaat niet om waardevol erfgoed te verzamelen op een tot de verbeelding sprekende plek (kijk naar het Krijgsmuseum in het Jubelpark in Brussel). Vandaag is een andere aanpak nodig. Interactie tussen beleving en samenwerking, jeugdwerking en verenigingen maritiem erfgoed. Het geheel moet meer zijn dan de som der delen.

GOOD PRACTICE

dok 6

Dok 6 werd voor de zomer 2020 door Stormkop verbouwd tot een openluchttheater met onder andere de Zilte Scheldetuin, het eten van de toekomst. Bezoekers beleven echt de kracht van de plek en zo creëer je een niet-stoffige en erg sexy maritieme beleving waar je kinderen, jongeren en volwassenen naast de historische identiteit van deze site ook stimuleert in actief burgerschap (wetenschappelijke kijk, ecologische voetafdruk, artistieke input, eetcultuur,...). Als in de toekomst ook beschermde schepen in dat dok terecht komen, versterken die dat verhaal waardoor de kracht van de plek nog meer wordt versterkt. Die 2 aspecten zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden als je een sterk verhaal wil vandaag. Hiermee kunnen we het verschil maken in Antwerpen, Vlaanderen en ver daarbuiten. Dit vergt een nauwe samenwerking tussen alle sitebewoners (bouwers, kunstenaars, archeologen, doeners, denkers, botenherstellers, vrijwilligers, wetenschappers, conservator, milieuwetenschappers, ontdekkingsreiziger, kunsteducatieve medewerkers, kinderen & jongeren...). En maakt van de Droogdokken een dynamische en geloofwaardige site waar handen uit de mouwen gaan en hoofden out of the box denken. Dat is durven kiezen voor het moeilijke niet evidente avontuur.

Zo wordt ook beantwoord aan de visie en ambitie van de Vlaamse Regering in het regeerakkoord:

“Vlaanderen heeft ook een rijke maritieme geschiedenis. Van belangrijke speler in het zeer uitgebreide internationale handelsnetwerk uit de Middeleeuwen tot de scheepsbouw-werven uit de 19de eeuw en de actuele havens van Antwerpen, Gent en Brugge. Voor dit ‘varend erfgoed’ beschikken we al enkele jaren over een degelijk kader dat inventariseren, beschermen en subsidiëren regelt en enkele ‘flankerende instrumenten’”.

De site wordt een belevingscentrum voor alle leeftijden, een verlenging van de blauwe lijn Museum Aan de Stroom, Havenkranen (magnificent 7), Red Star Line Museum, scheeps-herstellersite, maritiem park/citadel, droogdokkensite en aan de andere zijde van de Royerssluis de Hogere Zeevaartschool. Van daar komt men via de Siberiabrug bij het Havenhuis dat gebouwd werd door de Brits-Irakese architecte Zaha Hadid. Een dagen vullend programma.

TOEKOMST
voor de **VISIE**
DROOG
DOKKEN
SITE

1

**Droogdokkensite en
Algemeen Werkhuis
Noord (AWN)**

© Felixarchief MAS Beeldbank Antwerpen - Droogdokken 1968

Het Droogdokkeneiland vormt het meest noordelijke deel van de Antwerpse Scheldekaaien en heeft een oppervlakte van circa 23 ha. Het wordt als “eiland” omgeven door water: het Kattendijkdok, de Schelde, de Royerssluis en de Kattendijksluis begrenzen het gebied.

Het Algemeen Werkhuis Noord was een van de meest gespecialiseerde onderhoudswerkplaatsen voor het onderhoud van de meerdere generaties havensleepboten met de Voith-Schneidervoortstuwing die de stad begon aan te kopen vanaf ongeveer 1960.

Rond de droogdokken bevinden zich een aantal gebouwen zoals een pomphuis van 1895, de voormalige dienstwoning van 1905 en de kantoren en werkplaatsen van AWN.

De locatie vormt het knooppunt tussen de stad, de oude en de nieuwe haven en is een levende getuige van de geschiedenis van Antwerpen als stad van reders en scheepvaart. De gebouwen lenen zich perfect tot de ontwikkeling van een actief belevingsmuseum waar een sterk verhaal rond het maritiem verleden van de stad Antwerpen gebracht kan worden met een zeer divers cultureel, museaal en sociaal economisch programma. Er zou een zonering tot stand gebracht kunnen worden waarbij de meest noordelijke droogdokken in gebruik blijven voor scheepsherstelling terwijl de meest zuidelijke herbestemd worden voor recreatieve doeleinden. Het middengedeelte kan een combinatie zijn van de twee, met ruimte voor sociale tewerkstellingsprojecten of scheepsreparatie voor historische schepen.

De komst van een nieuw belevingscentrum kan de volgende stap zijn in de culturele maritieme as op het Eilandje, naast het MAS en het Red Star Line Museum.

Vele stukken van de stedelijke collectie zijn in slechte staat en moeten hersteld worden. Varend erfgoed vraagt een permanent en intensief onderhoud; werkplaatsen en ateliers kunnen dan ook een essentieel onderdeel van een actief maritiem belevingsmuseum vormen. De bezoeker kan hier op een actieve manier bij betrokken worden.

Bronnen
RUP DROOGDOKKENEILAND
(RUP_11002_214_10013_0000)

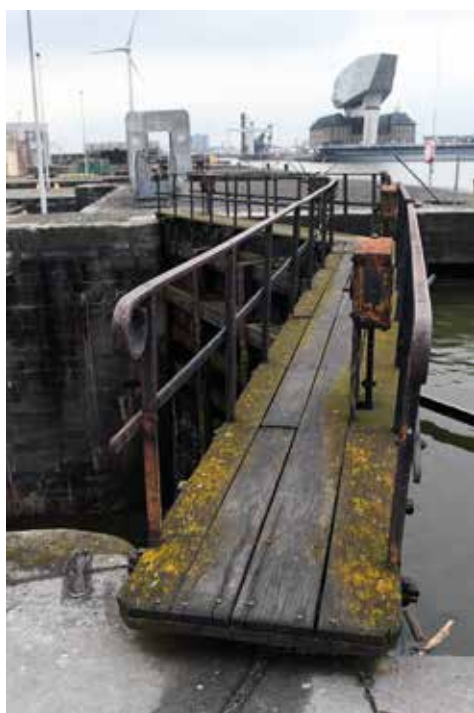
Antwerpse Droogdokken: de kraamkamer, de operatiezaal, het atelier van de scheepvaart

De Droogdokken – al 123 jaar het vitale centrum voor scheepsherstelling in Antwerpen

Heel anders dan bij de mens, start de geboorte van een schip op het droge. Die bevruchting heet de kiellegging. De kiel of kielbalk is dan ook de basis waarop de spanten, de romp, het dek en de andere superstructuur wordt opgebouwd. Het schip op een oever of een helling opbouwen werd met de groeiende omvang van de vaartuigen steeds lastiger. Een dok dat de scheepsvorm volgde en waar het water weg kon gehaald worden met pompen of eb werd een interessant en efficiënt alternatief. Het droogdok is dus een ruimte waarin schepen en andere vaartuigen kunnen invaren en vervolgens worden drooggezet om te bouwen, te herstellen of onderhoud te kunnen uitvoeren aan de onderkant

van de anders altijd vlottende romp: het onderwaterschip. Het dok is voorzien van een rechte, verstevigde bodem en geprofileerde wanden om het schip met steunen recht op te laten droogstaan.

Water er in, water er uit

Aanvankelijk lagen droogdokken aan getijdenwater, zodat de valven geopend konden worden bij eb om het water uit het dok te laten lopen. Hier in Antwerpen duurt het ca. drie uur eer de enorme pompinstallaties al het water uit het dok hebben gepompt nadat de sluisdeuren afgesloten zijn. Het schip is op een afdoende manier gesteund om te verhinderen dat het omvalt. De wanden van de dokken zijn gebogen, zodat de S-rompvorm van de schepen gemakkelijker kan gestut worden.

Via een indrukwekkend systeem van valven en leidingen met groot debiet wordt het dok met water gevuld waardoor het vaarklare schip weer vlot komt. De deuren gaan open en het schip kan weer naar de haven of de Schelde varen of worden gesleept. De bediening van de houten sluisdeuren ging via kaapstanders met mankracht. Pas begin 1900 werden elektrische lieren ingezet.

Voor de havenwerklui, scheepsherstellers en andere vakmensen die aan de schepen bij een dokbeurt komen werken zijn de dokken ook bekend als 'de putten.'

Haven investeert in droogdokken

Vanaf 1861 bouwde de stad -die toen de haven beheerde- de eerste droogdokken aan de noordwestkant van het Kattendijkdok.

Dok nummer 1, 125 meter lang, werd in 1863 operationeel om in 1896 verlengd te worden tot 155 meter. Dokken 2 en 3 dateren uit 1865; en in 1881 werden 4 tot 6 gebouwd, samen met de verlenging van het Kattendijkdok naar het noorden. In 1930-31 kwamen de dokken 8 tot 10 er die opmerkelijk genoeg langer zijn dan de breedte van het Kattendijkdok. Hierdoor kon men twee schepen achtereen tegelijk dokken.

De meeste dokken liggen schuin i.v.t. de lengteas van het Kattendijkdok, waardoor het in en uit manoeuvreren van de oceaandreuzen vlotter kon verlopen.

Scheepsherstelling

De lange geschiedenis van scheepsherstelling van Antwerpen loopt parallel met de groei van de scheepvaart en de uitbreiding van de haven.

Scheepsherstelling was een van de kroonjuwelen van de haven met fonkelende namen als Beliard-Murdoch, Mercantile, SKB.

Bronnen en afbeeldingen
Pit De Jonge

© MAS Beeldbank Antwerpen - Droogdokken

TOEKOMST voor de VISIE DROOG DOKKEN SITE

2

Wandeling op de Droogdokkensite

© Stormkop

Wanneer men binnenkomt op de site AWN ziet men onmiddellijk de stoomsleeptboot **Amical** (beschermd varend erfgoed) liggen.

De bezoeker kan hier al direct een aantal keuzes maken om een parcours te volgen op de site.

Naar rechts kan men naar droogdok 1 gaan waar bijvoorbeeld de **stoomvlotkraan 9** ligt, het lichtschip **West-Hinder III** (in beheer van de MPM Stichting).

Wanneer men langs het dok loopt komt men aan het beschermde gebouw van het pomphuis (droogdokken 1-6). Wanneer dit pomphuis in concessie gegeven wordt aan een vereniging, de Vrienden van het Nationaal Scheepvaartmuseum, kan hier een nieuwe invulling aan gegeven worden.

Een nieuwe invulling moet wel gebeuren maar met behoud van de karakteristieken van het pomphuis. Ook moet het verhaal over en rond het pomphuis visueel verteld worden.

vlnr

Pomphuis

De collectie van het MAS met schepen die vroeger onder de hangars aan de Schelde lagen.

vlnr

Stoomsleepboot Amical.

Baggerschip en vooraan een ponton in dok 2.

De schooltjalk De Gerlache voor de stadssleepboot T-70 en de loods van Stormkop.

Het pomphuis kan een plaats worden waar zowel evenementen kunnen plaatsvinden (beleving), als tentoonstellingen rond het maritieme georganiseerd kunnen worden.

De inrichting van het pomphuis kan zo opgevat worden dat het gebruikt kan worden als lokaal voor voordrachten en ontvangst (recepties) van organisaties in de maritieme sector en in de erfgoed sector.

*Sinds de oprichting in 1939, hebben de **Vrienden van het Scheepvaartmuseum** zich steeds als doel gesteld het maritiem patrimonium van onze nationale scheepvaart in ere te houden.*

Bezoekers die aan de ingang rechtdoor gaan, komen aan droogdok 2 en 3 waar nu de **stadssleepboot T-70** en de **schooltjalk De Gerlache** (beiden beschermd varende erfgoed) liggen.

Stormkop © Frederik Beyens

Stormkop © Frederik Beyens

Aan dit dok is ook de ingang van **Stormkop**, een kunst educatieve werking rond maritiem erfgoed, kunst, filosofie, wetenschap en duurzaamheid. Door de op stapel staande fusie met **Piazza Dell Arte** ontstaat een samenwerking voor jeugd van 6 tot 26 jaar. Piazza dell'Arte heeft een werking in Vlaanderen en Brussel.

Stormkop kan je moeilijk vatten in woorden. Je moet het komen beleven met je school (Klasdagen en masterclasses), met je vrienden (woensdagmiddagateliers, open speeldagen en andere workshops), met je familie (brunch en familieateliers, festivals en familieweek-ends), tijdens de schoolvakanties (vakantiekampen) of met je collega's (rondleidingen en teambuildings).

Piazza dell'Arte stimuleert talentontwikkeling en zelfontplooiing bij alle jongeren en organiseert kunstateliers op school en in de vrije tijd. Ze brengen de ateliers letterlijk naar de jongeren toe.

Piazza dell'Arte organiseert ook verdiepende vormingen voor professionals uit het onderwijs, jeugdwerk en het welzijnswerk.

vlnr

TS Rupel

VZW De Rupel heeft onderdak in een deel van deze loods.

© Stormkop

© Stormkop

De collectie van het MAS met schepen die vroeger onder de hangars aan de Schelde lagen, bevindt zich in het grote gebouw naast droogdok 2.

Wanneer men aan de ingang naar links gaat komt men aan de droogdokken 4 - 10.

Daar vindt men VZW Rupel en Sail Training Association Belgium die beschikking hebben over een loods naast pomphuis 8-10. Hier ligt de **schoener T/S Rupel**. In de toekomst kan hier ook de **Williwaw** (beschermde varende erfgoed) van Willy De Roos te liggen.

De T/S Rupel is niet alleen tot stand gekomen door een sociaal project (re-integratie van werklozen tot de arbeidsmarkt). Ook in zijn huidige bestaan is er een belangrijke sociale rol weggelegd voor de Rupel.

Zo heeft de VZW De Rupel, die instaat voor het beheer van het schip, drie doelstellingen geformuleerd:

- *Realisatie van sociale doelstellingen, met risico-en achtergestelde groepen in het bijzonder*
- *Bevordering van het boottoerisme in het algemeen*
- *Versterking van de "Vlaamse aanwezigheid" op binnen-en buitenlandse manifestaties*

Zelf beheert **STA-B** het zeilschip Williwaw en werkt al een aantal jaren aan de restauratie van het schip. Na restauratie wil STAB het schip terug gaan gebruiken bij bijvoorbeeld de Tall Ship Races, maar ook voor de maatschappelijke taak bij de jeugd zoals teamwork, opleiding en gezonde discipline voor de veiligheid op een boot, zal het schip gebruikt worden.

vlnr

François Musin

Riviermijnveger
M477 Oudenaarde

Niet ver daar vandaan ligt ook de **François Musin** (beschermd varend erfgoed) van Werkvormm VZW die een grote restauratie ondergaat.

Werkvormm vzw is actief rond activering, opleiding, werkervaring en finaliteitstewerkstelling voor laaggeschoolden. En dit binnen de sectoren metaal, horeca en toerisme. Ze bieden allerhande trajecten aan voor mensen met een zeer grote afstand tot de arbeidsmarkt, met aansluitend goede kansen naar verdere tewerkstelling. Daarbij trachten ze zo weinig mogelijk drempels op te bouwen door voor elke deelnemer trajecten op maat aan te bieden.

Ook de **riviermijnveger Oudenaarde** (in beheer van de MPM Stichting) ligt niet ver daarvan en wordt al vele jaren (voorheen op de Scheldekaaien) volledig onderhouden door vrijwilligers die in vele gevallen vroeger marinemensen waren. Ondertussen werd het schip overgedragen aan de MPM Stichting.

MPM staat voor Maritiem Patrimonium/ Patrimoine Maritime en is een private stichting van onafhankelijke vrijwilligers.

MPM wil waardevol varend maritiem erfgoed behoeden van sloop of verwaarlozing.

MPM wil het historisch en maatschappelijk belang van dit patrimonium bewaren en herbestemmen in zijn culturele en sociale context voor de huidige en volgende generaties.

Rijnvedette P905 Schelde

onder
West-Hinder III

MPM

 sail training
association belgium

Werk Vormm

TOEKOMST voor de VISIE DROOG DOKKEN SITE

3

Heel wat te beleven op en rond de Droogdokkensite

© Stormkop

Er is het potentieel van de dynamiek die er op en rond de site ontwikkeld wordt en waar zowel Antwerpenaren, landgenoten, maar ook toeristen door aangetrokken worden.

Het bestaande erfgoed en de infrastructuur wordt gekoppeld aan een dynamiek, geruggensteund door de bestaande organisaties. We zien een cluster aan aantrekkelijke polen waar mensen zich een hele dag kunnen vermaken.

- De verenigingen kunnen bezoekers rondleiden en het verhaal van de schepen, van de infrastructuur, van de objecten vertellen.
[gidsen / rondleidingen, re-enactment, verteltheater](#)
- Het decor leent zich tot spektakel en ander amusement of cultuurvormen.
[theater, zang, dans, thematentoonstellingen](#)
- Diverse actoren hebben specifieke programma's voor jongeren.
[Stormkop, Piazza dell'Arte, T/S Rupel, STAB](#)
- Ruimte voor congressen, happenings, meetings
[Vrienden Nationaal Scheepvaartmuseum / MAS](#)
- Ruimte voor scheepsambachten centrum
[bewaren van kennis over de scheepsbouw / scheepshersteller](#)
- Ruimte voor alternatieve milieu sensibiliseringscampagnes / recycling art / docklands gardening.
- Hub voor rondvaarten door de Stadshaven.
- Landingsplaats voor Water-rAnt en andere nautische evenementen.

- T** tram
- V** velo fietspunt
- P** parking

Bovendien liggen de Droogdokken op een strategische plek op de kaart van groot Antwerpen, aan de rand van (de poort tot) de Port of Antwerp:

in de Scheldebocht met een uniek zicht over de skyline van Antwerpen Stad.

als een evenwichtssite recht tegenover een heel nieuw stadsdeel (Havengebouw + nieuwe Cadixwijk).

als een landmark in de Noord-Zuid as van het Kattendijkdok en Verbindingsdok.

Bereikbaarheid:

- tramlijn tot aan nieuwe havenhuis
- tramlijn tot aan het Eilandje
- fiets (amper enkele minuten van MAS en Red Star Line Museum)

Door gebruik te maken van het aanwezige potentieel, een gedegen gecentraliseerd beheer, het benutten van de vrijwilligerswerking, gekoppeld aan een professionele omkadering, krijgt de Droogdokkensite een heel nieuwe, verrassende - betoverende en aantrekkelijke allure.

WATERERFGOED
VLAANDEREN

*wie het verleden verwaarloost,
hypothekeert onze toekomst*

TEKST

Patrick Blondé

Intendant Watererfgoed Vlaanderen VZW – Provincie Antwerpen
patrick.blonde@watererfgoed.be

Philip Streitz

Watererfgoed Vlaanderen VZW
secretaris@watererfgoed.be

Pit De Jonge

Ship to Shore

Jeroen Platteau

Stormkop VZW

LAY-OUT, foto's (tenzij anders vermeld) en plannetjes
Els Van Hoof

VERANTWOORDELIJK UITGEVER

Watererfgoed Vlaanderen VZW
www.watererfgoed.be

september 2020

Deze publicatie werd gefinancierd door

TASTE
Invest

en

TASTE
Westerlund

WATERERFGOED
VLAANDEREN

*wie het verleden verwaarloost,
hypothekeert onze toekomst*